

Het experiment van preventieve sociale actie en de doorstroming ervan van Dendermonde naar Mechelen

J. Peeters*

I. Het experiment te Dendermonde¹

I.1. VORMGEVING

Inleiding

Vooraleer over de doorstroming zelf te handelen, is het aangewezen nader toe te lichten wat met "experiment van preventieve sociale actie en opvoedingsbijstand" in feite juist wordt bedoeld.

De wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming heeft een ruime armslag willen geven om meer preventief te kunnen optreden ten aanzien van minderjarigen in gevaar. Enerzijds werd dit mogelijk gemaakt door de oprichting van de jeugdbeschermingscomités in het kader van de sociale bescherming, anderzijds door meer preventiemiddelen en een soepeler hanteerbaarheid van de wet te verlenen aan de gerechtelijke overheid.

De praktijk vanuit deze wet toonde verrassend vlug aan dat deze doelstellingen nauwelijks verwezenlijkt werden. Zo daalde wel het aantal plaatsingen tengevolge van de ontzettingen uit de ouderlijke macht maar het aantal geplaatste minderjarigen met kosten voor het Ministerie van Justitie steeg van 14.087 in 1966 tot 17.233 in 1970, wat een stijging van meer dan 22 % inhield.²

De effectieve uitvoering van maatregelen als toezicht op de gezinsbijslagen en opvoedingsbijstand kwamen slechts in geringe mate aan bod. De onder toezicht gestelde minderjarigen werden niet voldoende begeleid terwijl de ontzettingen uit de ouderlijke macht na een zekere stop terug toenamen of afgeleid werden naar een veelduldig gebruik van art. 36/2°.³

Eveneens is er de bevinding dat de werking vanuit de sociale bescherming over het algemeen tot eerder oppervlakkige en onvoldoend diepgaande acties beperkt bleef. De overheden belast met de uitvoering van de wet betreffende de jeugdbescherming verwijzen naar de onderbezetting van het personeels-

---

* Rechter aan de jeugdrechtbank van het arrondissement Mechelen.

1. Zie E. Verhellen en M. Mylemans : "Een experiment van preventieve sociale actie en opvoedingsbijstand".

2. Sindsdien is er gelukkig een dalende lijn waar te nemen van 18.507 plaatsingen in 1972 tot 16.782 in 1978 met steeds een groter wordend percentage plaatsingen in pleeggezinnen.

3. Wet 8 april 1965 art. 36,2° : "De jeugdrechtbank neemt kennis van de vorderingen van het openbaar ministerie betreffende minderjarigen wier gezondheid, veiligheid of zedelijkheid gevaar loopt hetzij wegens het milieu waarin zij leven hetzij wegens hun bezigheden, of wanneer de omstandigheden waarin zij worden opgevoed gevaar opleveren door het gedrag van degenen die hen onder hun bewaring hebben".

kader, ongeacht het feit dat de personeelsformatie van de sociale diensten sedert 1951 en vooral vanaf 1960 gestadig werd opgevoerd. De verhoging van de strafrechterlijke leeftijd van 16 naar 18 jaar, de bevoegdheid van de jeugdrechtbank in burgerlijke zaken die met jeugdigen verband houden alsmede de grote depistage-mogelijkheden van gevaarstoestanden wegens de groei van de dienstverleningssector in het algemeen, deden bovendien de aanbreng van zaken in de jeugdbescherming stijgen.

Bij nadere analyse van deze gegevens kon men een tweetal uiterst belangrijke vaststellingen maken : 1. De rechtevenredigheid tussen enerzijds de stijging van het aantal personeelsleden, in casu vaste afgevaardigden, en anderzijds de stijging van het aantal plaatsingen van minderjarigen, evenredigheid welke de uitgavenpost op de begroting fel deed stijgen.

2. Het napluizen van deze begroting van jeugdbescherming toonde aan dat de uiterst snelle groei hoofdzakelijk te wijten was aan enerzijds de reeds genoemde plaatsingstoename maar anderzijds aan de stijging van de dagelijkse onderhoudstoelage voor deze plaatsingen.

In feite werd dus het leeuwenaandeel der meermiddelen uitgegeven aan eerder ongewenste effecten van de toepassing van de wet. Vanuit het Ministerie van Justitie werd dan ook kracht gezet achter de idee de geest van de wet meer te verwezenlijken. De Minister van Justitie gaf in 1972 meer gestalte aan deze overheidsaktie door de oprichting van de experimenten te Dendermonde en te Bergen.

Doelstellingen

a. Het experiment diende aan de hand van een beperkt aantal gevallen per vaste afgevaardigde te onderzoeken of door middel van een intens doorgevoerde psycho-sociale begeleiding van gezinnen en minderjarigen, waar ernstige gevaarstoestanden rijzen, de plaatsing van kinderen kan vermeden, ingekort of opgeheven worden en een probleemoplossende activiteit tot stand kan worden gebracht.

b. Gedurende de testperiode zal via actieonderzoek in een proces van permanent evalueren en bijsturen een visie op jeugdbescherming uitgebouwd worden, waarop methoden en technieken geënt kunnen worden. De methoden en technieken van het hulpverleningswerk moet men dermate trachten te konkretiseren, dat zij overdraagzaam kunnen gemaakt worden voor toepassing in de andere externe diensten voor sociale en gerechtelijke jeugdbescherming.

c. De eventuele tekorten en leemten in de sociale uitrusting en in de werking van de diensten, alsmede in de wetgeving en in de administratieve reglementering, op te sporen en te onderlijnen.

d. De gebeurlijke budgetaire weerslag omschrijven.

Organisatie en structuur

a. Het regelmatig werkend team.

Het team groepeerde vier vaste afgevaardigden, respectievelijk twee verbonden aan het jeugdbeschermingscomité en twee verbonden aan de Jeugdrecht-

bank te Dendermonde, die werden vrijgemaakt om full-time in de test te opereren, de in de loop van het experiment tijdelijk toegevoegde vervangers, de wetenschappelijke⁴ en de technische⁵ begeleider.

Het regelmatig werkend team heeft zich aanvankelijk gebogen over de selectiecriteria, de studie van het maatschappelijk onderzoek en de uitwerking van een eerste methodisch en beroepstechnisch actieplan. De hoofdbezigheid van het team werd gericht op de regelmatige bespreking en de programmatieplanning van de behandeling van de gevallen in de zin van een inservice-training d.w.z. training tijdens de dienst, en intervisie : niet alleen de eigen mening telt maar deze moet ook worden getoetst en eventueel aangepast aan de ideeën van de andere leden van het team. Het regelmatig werkend team heeft de behandelingsmethode opgebouwd en, in samenwerking met de stuurgroep, het evaluatieonderzoek uitgevoerd. Deze evaluatie stond in het licht van de methodiek en technieken van opvoedingsbijstand en preventieve sociale actie, de plaatsingen en de structureel-organisatorische weerslag bij de inbouw van de werkwijze, gericht op overdracht.

b. De stuurgroep.

Dit was een overkoepelende en richtinggevende werkgroep, samengesteld uit de Prokureur des Konings en zijn twee substituten belast met de jeugdbeschermingszaken, de twee jeugdrechters, de voorzitter en ondervoorzitter van het Jeugdbeschermingscomité, de wetenschappelijke en technische begeleiders en de vier vaste afgevaardigden.

De stuurgroep heeft volgende aktiepunten behandeld :

1. de evolutie en de tussentijdse evaluatie van het experiment volgen en gebeurlijke aanpassingen vooropstellen (methodisch, technisch, juridisch en structureel-organisatorisch).
2. problemen en moeilijkheden, die tijdens het experiment opduiken, bespreken en richting geven.
3. initiatieven met betrekking tot coördinatie en samenwerking tussen het jeugdbeschermingscomité en de gerechtelijke overheid enerzijds en met andere openbare of private hulpverleningsorganismen en besturen anderzijds bespreken, plannen en helpen uitvoeren.
4. het belichten van gebeurlijke leemten en mogelijkheden tot aanpassing met betrekking tot de wet betreffende de jeugdbescherming, de structuur en de werking van de externe diensten voor sociale en gerechtelijke jeugdbescherming.
5. besprekingen van de eindevaluatie en de tussentijdse evaluatiepunten in het kader van de overdracht.

c. De testwerkgroep voor individuele preventie.

Deze werkgroep werd in de schoot van het jeugdbeschermingscomité opge-

---

4. De wetenschappelijke begeleiding werd waargenomen door het Seminarie en Laboratorium voor Jeugdwerking en Volwassenenvorming, R.U.Gent (Prof. Dr. G. De Bock).

5. Technische begeleider was een ambtenaar-inspecteur bij de Dienst voor Jeugdbescherming, gelast met de technische en administratieve begeleiding.

richt teneinde de preventieve sociale aktie van de gevallen uit het experiment mee te volgen, te bespreken, initiatieven en programmapunten voorop te stellen en deze voor beslissing voor te leggen aan het jeugdbeschermingscomité. De werkwijze van deze groep sluit aan bij de normale procedure van de aktie van het jeugdbeschermingscomité en heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de integratie van de beroepstechnische wijze van optreden van de vaste afgevaardigde uit de test in het comité in het algemeen.

1.2. DE SELEKTIE VAN DE GEZINNEN

Van bij de aanvang van het experiment werd de behoefte aangevoeld het begrip opvoedingsbijstand te verruimen door overkoepeling van het reële aktieveld van de jeugd- en gezinsproblematiek zoals dat in de wet van 8 april 1965 is vervat. De gevallen werden derhalve gekozen uit elk stadium van de procedure, dus ook in het kader van hoofdstuk III, afdeling 2 van de gerechtelijke bescherming, en uit dossiers van aangemeld onaangepast gedrag van minderjarigen in de sociale bescherming.

Een aantal criteria voor selektie werden voorafgaandelijk opgesteld waarvan als voornaamste kunnen worden weerhouden :

- a. de vastgestelde gevaarstoestand zal indikaties bevatten, die een risico tot plaatsing inhouden.
- b. nieuwe aangemelde gevallen zullen voor het experiment in aanmerking genomen worden in omstandigheden waar de kinderen nog in het gezin verblijven. Het opnemen van andere gevallen dient eerder vermeden te worden of in beperkte mate toegelaten te worden (maximum 1/3 van het totale aantal te behandelen gevallen), behoudens voor zaken waarbij de wederopname in het gezin van reeds geplaatste kinderen nagestreefd wordt.
- c. voorlopige psychosociale diagnose na eerste kontakten of na maatschappelijk onderzoek.

De plaats ontbreekt hier om verder uit te weiden over de beschrijving van de behandelde gezinnen en de gezinsstructuur die natuurlijk een invloed kan hebben op de wijze van omgaan tussen de gezinsleden alsmede op de opvoeding van de kinderen.

1.3. DE UITBOUW VAN EEN METHODE EN TECHNIEKEN VAN OPVOEDINGSBIJSTAND EN PREVENTIEVE SOCIALE AKTIE

Er werd vooropgesteld dat stoornissen of onaangepastheden in het gedrag van minderjarigen of bij volwassenen niet alleen persoonlijke achtergronden hebben doch zeer vaak hun oorsprong vinden in de interakties tussen gezinsleden. Van bij de aanvang ging de testgroep uit van deze interaktie-basisfilosofie, die zou toelaten de gestelde opdracht op drie met elkaar verbonden niveaus te benaderen :

- a. Op het niveau van de konkrete casuïstiek de haalbaarheid van de uit de visie af te leiden methodische principes en technieken opsporen.
- b. De bevindingen hieruit generaliseren op het niveau van de eigenlijke op-

dracht : de artikelen 2, 30, 31 en 37-2° van de wet van 8 april 1965⁶ operationaliseren en overdracht hiervan mogelijk maken.

c. De inzichten hieruit konfronteren met de komplekse totaliteit van de

---

6. *art. 2* : Het jeugdbeschermingscomité heeft tot doel op te treden wanneer de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van een minderjarige gevaar loopt wegens het milieu waarin hij leeft of wegens zijn bezigheden of wanneer de omstandigheden waarin hij wordt opgevoed door het gedrag van degenen die hem onder hun bewaring hebben gevaar opleveren. In dit geval kan het in het belang van de minderjarige een preventieve sociale actie doen voeren, voor zover zijn hulp is gevraagd of aanvaard door de personen die over de minderjarige de ouderlijke macht uitoefenen of hem in rechte of in feite onder hun bewaring hebben. Het jeugdbeschermingscomité heeft bovendien tot taak :

1° aan de bevoegde overheden zijn medewerking te verlenen in de gevallen en op de wijze bij de wet bepaald;

2° de feiten die op de lichamelijke gezondheid of de zedelijkheid van de jeugd nadelig kunnen inwerken, ter kennis van de bevoegde overheden te brengen;

3° in plaatselijk of gewestelijk verband alle initiatieven voor een betere bescherming van de jeugd te bevorderen, te oriënteren en te coördineren.

art. 30 : Wanneer de gezondheid, de veiligheid, de zedelijkheid van een minderjarige gevaar lopen, of wanneer de omstandigheden waarin hij wordt opgevoed, gevaar opleveren, kan de jeugdrechtbank, op vordering van het openbaar ministerie, een maatregel voor opvoedingsbijstand bevelen ten aanzien van degenen die hem onder hun bewaring hebben.

art. 31 : De opvoedingsbijstand verzekert aan de personen die de minderjarige onder hun bewaring hebben, de hulp van het jeugdbeschermingscomité of van een afgevaardigde bij de jeugdrechtbank. Die maatregel kan, daarenboven, naar gelang van de omstandigheden, voor dezelfde personen een of meer van de volgende verplichtingen inhouden :

1° de minderjarige onderwerpen aan het toezicht van het jeugdbeschermingscomité of van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming;

2° hem onderwerpen aan de pedagogische of medische richtlijnen van een centrum voor opvoedkundige voorlichting of geestelijke hygiëne;

3° hem geregeld een school voor gewoon of bijzonder onderwijs doen bezoeken;

4° uitzonderlijk, hem plaatsen bij een betrouwbaar persoon of in een geschikte inrichting met het oog op zijn huisvesting, behandeling, opvoeding, onderrichting of beroepsopleiding.

Het jeugdbeschermingscomité of de afgevaardigde bij de jeugdbescherming belast met de opvoedingsbijstand, waakt voor de vervulling van deze verplichtingen onder het toezicht van de jeugdrechtbank. Tot opvoedingsbijstand kan worden besloten afgezien van enigerlei rechtspleging ten opzichte van de minderjarige.

art. 37 : De jeugdrechtbank kan ten aanzien van minderjarigen die voor haar zijn gebracht, maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding bevelen.

Zij kan volgens de omstandigheden :

1° ...

2° hen onder het toezicht stellen van het jeugdbeschermingscomité of van een afgevaardigde bij de jeugdbescherming, die moet waken op de naleving van de door de rechtbank gestelde voorwaarden.

De rechtbank kan het behoud van de minderjarige in zijn milieu met name afhankelijk stellen van een of meer der volgende voorwaarden :

a. geregeld een school voor gewoon of bijzonder onderwijs bezoeken;

b. een prestatie van opvoedkundige of filantropische aard leveren in verhouding tot leeftijd en middelen;

c. de pedagogische en medische richtlijnen van een centrum voor opvoedkundige voorlichting of geestelijke hygiëne in acht nemen;

3° ...

4° ...

De onder nrs. 2 tot 4 bedoelde maatregelen worden geschorst wanneer de minderjarige onder de wapens is. Zij lopen ten einde bij zijn meerderjarigheid.

jeugdbescherming in haar verhouding tot de samenleving c.q. het jeugdwezijn.

Rekening houdend met de basisopleiding van de maatschappelijke werker, eerder gericht naar een individuele benadering, werd langs teamwerk en inservice-training een bovenbouw van gezinsbenaderend werken gestructureerd.

Een aantal bruikbare elementen uit het individueel maatschappelijk werk werden weerhouden zoals de intake, de relatie en de zelfwerkzaamheid :

– De *intake* is een duidelijke onderzoeksfase waarin tevens de relatie met het gezin wordt opgebouwd.

– De *relatie* : de vaste afgevaardigde moet leren luisteren en observeren, het tempo van het gezin en haar leden in acht nemen, zich in de gevoelens indenken en zaken in hun ware verhouding trachten te zien, met een konstante perceptie tot objectivering.

– De aanvaarding van de hulpverlening en vooral de wens tot verandering, gekoppeld aan een stuk inzicht hoe actief hieraan meewerken (= zelfwerkzaamheid), zijn uiterst belangrijke factoren met het oog op een probleemoplossende activiteit.

Verder werden in een voor de testgroep geschreven werktekst de basisideeën, die de grondslag liggen aan de benadering (i.o. gezinsbenadering) van het cliëntsysteem van het experiment iets diepgaander behandeld.⁷

De theoretische onderbouw van deze benadering is te zoeken in een drietal nauw op elkaar aansluitende en empirisch gefundeerde theorieën, nl. de systeemtheorie, de roltheorie en de kommunikatieleer :

– Vanuit de *systeemtheorie* wordt het gezin gezien als een open sociaal systeem, waarbinnen de individuele leden zo intensief op elkaar betrokken zijn, dat de gedragingen in functie van die eenheid begrepen kunnen worden.

– Elk gezinslid neemt een aantal *rollen* op zich en krijgt er toegewezen. Een rol heeft slechts betekenis in relatie tot de rollen van anderen.

– Door een individu niet als losstaand te beschouwen maar als deel van een groter geheel kan zijn gedrag maar begrepen worden als functie van dit geheel, dit systeem. De aandacht gaat dan ook vooral naar de waarneembare manifestaties van de betrekkingen tussen de delen van het veelomvattender systeem.

Verder ingaan op de praktische werkwijze en uitvoering zou ons te ver leiden.

Er weze slechts aangestipt dat inzake het maatschappelijk onderzoek de nadruk werd gelegd op de noodzaak statisch beschrijvende elementen met dikwijls negatieve inslag te doen overhellen naar functioneel bruikbare informatiegegevens. Deze gegevens moeten gericht zijn enerzijds naar de werkelijk probleemgebonden factoren en anderzijds naar een dynamiek voor het op gang brengen van een probleemoplossende activiteit, gebruikmakend van de balans tussen draagkracht (mogelijkheden) en draaglast (remmingen). Verder

---

7. E. Verhellen, Het gezin gezind, kennis nemen met de gezinsbehandeling, Seminarie voor Sociale en Gerechtelijke Jeugdbescherming, Werkdocument 2, R.U.Gent, 1972.

werd de programmatie van de behandeling der gevallen aan de hand van gespreks- en evolutieverslagen wekelijks uitvoerig in team besproken.

I.4. EVALUATIE T.O.V. HET HOOFDDOEL, NL. HET PLAAT-SINGSAANTAL DOEN DALEN

De cijfermatige gegevens uit het eigenlijke experiment tonen aan dat uit de betrokken gezinnen gemiddeld 4 op 5 minderjarigen, die zich in reëel plaatsingsgevaar bevonden, behouden werden in hun gewone omgeving. Zelfs konden 2 op 3 geplaatste minderjarigen door de werking van het testteam wederopgenomen worden in hun milieu.

Bij het kleine aantal plaatsingen die toch geschiedden, liep de aktie van het testteam meestal verder, waardoor de starre dynamiek "plaatsen = verplaatsen van het probleem" werd doorbroken, waaruit blijkt dat de betekenis van een plaatsing wordt beschouwd als een voorlopige schakel in het begeleidingsproces.

Niet zo direkt meetbaar maar zeer betekenisvol is de preventieve aktie t.o.v. plaatsing die gevoerd werd ten aanzien van de andere minderjarigen die in het gezin verblijven. Tevens tonen de totaalcijfers van de diensten voor jeugdbescherming in het gerechtelijk arrondissement Dendermonde een daling aan van het aantal plaatsingen tijdens de testperiode, wat zeker verwijst naar de uitstralingseffecten van het testteam.

Uit de aktie van het experiment bleek tevens dat hoe langer kinderen geplaatst zijn, hoe moeilijker de reïntegratie tot stand kan komen. Eens terug in hun familie stelt men vast dat voor deze gezinnen een nog ruime begeleidingsperiode nodig kan zijn. Volgt de aanvang van de begeleiding kort op de plaatsing, dan kan men ook vlugger tot een wederopname in het gezin komen en is er een korte behandelingsperiode mogelijk.

II. De doorstroming van het experiment van Dendermonde naar Mechelen

II.1. INLEIDING

Er wordt nog steeds van experiment gesproken alhoewel dit woord niet meer beantwoordt aan de werkelijkheid. De preventieve sociale aktie, zoals ze in Dendermonde werd toegepast, heeft inderdaad tijdens de experimentele fase haar nut bewezen en is thans dit stadium ontgroeid. Wat enkel nog als experimenteel kan worden beschouwd is de wijze waarop de doorstroming zou worden verzekerd.

Bij deze doorstroming zijn twee elementen van essentieel belang, nl. de mentaliteitswijziging en vervolgens de overbrenging van methoden en technieken.

Opvallend is dat er zich kort na de aanvang van het experiment te Dendermonde een mentaliteitswijziging voordeed bij velen van degenen die met de uitvoering van de wet van 8 april 1965 zijn gelast. Mijn inziens is dit niet louter toevallig maar gedeeltelijk een gevolg van de uitstraling van dit experiment

naar andere jeugdrechtbanken en jeugdbeschermingscomités. Zo richtte de Unie voor Jeugdrechters van het Rijk (Nederlandstalige afdeling) in het jaar 1976 studiedagen in met als thema "Jeugdbescherming en het interactionistisch perspectief".⁸ Het doel ervan was te vertrekken vanuit de eigen problematiek van de jeugdrechters omtrent de ethiek van het jeugdrecht in het algemeen en de identiteit van de jeugdrechter in het bijzonder. Teneinde deze problematiek doeltreffender te kunnen hanteren werd ruime aandacht geschonken aan de interaktionistische visie. De studiedagen waren in drie delen onderverdeeld: in de eerste fase werd kennis genomen van het interaktionisme als theorie die de relaties en handelingen tussen individuen centraal stelt met toepassing ervan op afwijkend gedrag en meer in het bijzonder het stigmatiseringsverschijnsel, alsmede op het jeugdrecht; in de tweede fase werd kennis genomen van de methodisch-technische aspecten, terwijl in de derde fase een poging tot synthese werd gedaan.

Aansluitend op deze studiedagen werden in de jaren 1978-1979 in het Centrum voor Opleiding en Vervolmaking van de Kadets te Overijssel zogenaamde "instrumentele stages" voor jeugdmagistraten ingericht door de nederlandstalige afdeling van de Federatie van Jeugdmagistraten.⁹ Dergelijke stages waren er vroeger reeds en worden thans nog steeds voortgezet ten behoeve van de vaste afgevaardigden.

Het aanbieden van het systeemdenken en de communicatietheorieën in deze stages had als opzet het beroepsmatig functioneren in relationeel verband door te lichten en te verruimen. Om deze basisinformatie zinvol aan te brengen werden concrete beroepssituaties als werkmateriaal benut; deze oefeningen lieten door hun ervaringsbetrokkenheid de overdracht naar de praktijk beter toe. Als de deelnemersgroep groeit naar een "open systeem" kan iedereen leren van de ervaring en vaardigheden van elkeen. Een wederkerig leerproces komt op gang tussen de deelnemers onderling, tussen de animatoren alsook tussen beide systemen die beter elkaars "taal" begrijpen.

Aan deze stages werd zowel deelgenomen door de jeugdrechter als door vaste afgevaardigden bij de jeugdrechtbank van Mechelen. Over het tweede element, nl. de overbrenging van de methoden en technieken wordt hierna gehandeld.

II.2. PRACTISCHE OVERBRENGING

Na de beëindiging van het experiment te Dendermonde, werd vanuit de Dienst voor Jeugdbescherming gezocht naar andere jeugdrechtbanken om de doorstroming te verzekeren. Niet alle echter waren bereid mede te werken, o.m. wegens praktische redenen van onderbezetting van het personeels-

---

8. Met medewerking van het seminarie voor Jeugd welzijn en Volwassenenvorming van de Rijksuniversiteit te Gent alsmede van Prof. Dr. J. Berting en Prof. Dr. G.P. Hoefnagels van de Erasmusuniversiteit te Rotterdam, Prof. Dr. H. Bianchi van de Vrije Universiteit te Amsterdam, Prof. Dr. G. De Bock, Dr. P. Van Oost en Dr. E. Verhellen van de R.U.G.

9. Onder leiding van de heren Gryspeerst en Vander Auweele, psychologen, en Van der Auwers, verantwoordelijke van het C.O.V.K.

bestand in de sociale dienst en misschien ook wegens een gebrek aan motivatie. Uiteindelijk waren de jeugdrechtbanken van Kortrijk en Mechelen bereid hun medewerking hiertoe te verlenen. De hierna komende tekst geldt uiteraard alleen voor de jeugdrechtbank van Mechelen.

Als structuur werd deze van Dendermonde in grote lijnen overgenomen. Het regelmatig werkend team groepeerde twee vaste afgevaardigden uit Dendermonde, die de doorstroming moesten verzekeren, de hoofd-vaste afgevaardigde alsmede twee vaste afgevaardigden bij de jeugdrechtbank, de hoofd-vaste afgevaardigde alsmede één vaste afgevaardigde bij het jeugdbeschermingscomité van Mechelen.¹⁰ Dit team kwam elke dinsdagvoormiddag samen om de verschillende gevallen te bespreken, de behandeling te plannen en de ervaringen uit te wisselen. In het laatste stadium werd dit regelmatig werkend team uitgebreid tot de andere vaste afgevaardigden bij de jeugdrechtbank.

De stuurgroep was samengesteld uit de substituut-prokureur des konings, belast met de jeugdzaken, de jeugdrechter, de voorzitter van het jeugdbeschermingscomité, de technische begeleider die dezelfde was als deze te Dendermonde en de vaste afgevaardigden die deel uitmaakten van het regelmatig werkend team. Deze stuurgroep kwam viermaal samen, eerst bij de aanvang van de doorstroming om kennis te nemen van de bedoeling en het opmaken van selectiekriteria, tweemaal tijdens de doorstroming om een evaluatie te maken en een laatste maal bij het einde om konklusies te trekken.

Daar de vaste afgevaardigden van het regelmatig werkend team zich dienden te ontlasten van hun oude zaken om zich hoofdzakelijk te kunnen bezighouden met de preventieve sociale aktie, werden twee mensen uit het bijzonder tijdelijk kader beloofd om de sociale dienst zowel bij de jeugdrechtbank als bij het jeugdbeschermingscomité aan te vullen. Practisch werd deze belofte echter niet volledig gehouden. Dit feit alsmede de omstandigheid dat de vaste afgevaardigde bij het jeugdbeschermingscomité halfweg de doorstroming werd overgeplaatst, was er de oorzaak van dat de doorstroming minder effect ressorteerde in het jeugdbeschermingscomité dan in de jeugdrechtbank. Om deze reden wordt hierna enkel gesproken over de doorstroming naar de Jeugdrechtbank van Mechelen toe. De eigenlijke doorstroming verliep over een periode van één jaar, zijnde van oktober 1979 tot oktober 1980.

II.3. BEHANDELDE ZAKEN

In het totaal werden 84 dossiers van minderjarigen uit 38 gezinnen in het experiment opgenomen. Van deze 84 minderjarigen bevonden er zich 53 in plaatsingsgevaar en waren er 31 geplaatst op het ogenblik dat de doorstroming een aanvang nam.

Wat betreft de criteria inzake de selectie der gevallen kan worden verwezen naar wat hierboven sub I-8 staat vermeld. Als voornaamste criterium gold

---

10. De heren J. Bruwaey, hoofd-vaste afgevaardigde en R. Hallaert, vaste afgevaardigde bij de Jeugdrechtbank van Dendermonde, mevrouw J. Turf, hoofd-vaste afgevaardigde, mevr. Fivez en de heer A. Taes, vaste afgevaardigden bij de Jeugdrechtbank, mevr. R. Karen, hoofd-vaste afgevaardigde en de heer G. Verschuere, vaste afgevaardigde bij het Jeugdbeschermingscomité.

ofwel dat er reeds een plaatsing bestond ofwel dat er een reëel plaatsingsgevaar aanwezig was. Dit criterium werd zeer streng gevolgd in die mate zelfs dat 2 dossiers die door het jeugdbeschermingscomité aan de jeugdrechtbank werden overgemaakt met een dringende vraag om onmiddellijke plaatsing, dit na een preventieve sociale actie die zonder resultaat was gebleven, in de doorstroming werden opgenomen.

De selectie der dossiers gebeurde in afspraak met de leden van het regelmatig werkend team en met de jeugdrechter. Getracht werd ook een zo groot mogelijke variatie in de gevallen te bereiken. Zo waren er in de voormelde 84 dossiers gevallen van o.m. opvoedings- en relatiemoeilijkheden, fugues, diefstallen, dronkenschap van één of van beide ouders, materiële verwaarlozing, vandalisme en geweldpleging, incest enz.

Zoals te Dendermonde kwamen de andere onder I-2 vermelde criteria minder of zelfs in het geheel niet aan bod.

II.4. RESULTATEN

Van de 84 dossiers konden er 21 worden afgesloten vóór het einde van de doorstroming nadat de minderjarige ofwel in zijn natuurlijk milieu was gebleven ofwel er opnieuw was aan toevertrouwd. Gedurende de doorstromingsperiode van één jaar werden er van de 31 minderjarigen, die reeds geplaatst waren, 18 terug aan hun ouders toevertrouwd.

Anderzijds werden er tijdens dezelfde periode 10 van de 53 minderjarigen in plaatsingsgevaar geplaatst; slechts 1 ervan kon opnieuw aan zijn ouders worden toevertrouwd. Dit geringe cijfer vindt zijn oorzaak in het feit dat principieel werd getracht slechts te plaatsen wanneer er werkelijk geen andere oplossing overbleef zodat voor die gevallen geen spoedige terugkeer naar huis kon worden bewerkstelligd.

Samenvattend kan dus worden gezegd dat er van de 84 minderjarigen op het einde van de doorstroming slechts 22 geplaatst waren; met andere woorden, 62 minderjarigen op de 84 bleven bij hun ouders of werden opnieuw aan hen toevertrouwd. Onnodig te zeggen dat het "experiment" aldus zijn doeltreffendheid heeft bewezen.

Ook op financieel vlak zijn de gevolgen zeer belangrijk. Te Dendermonde werd mathematisch bewezen dat de nieuwe methode een enorme besparing betekent wegens de vermindering van de dagelijkse onderhoudstoelage die de Staat betaalt voor elke geplaatste minderjarige. Deze besparing is veel aanzienlijker dan de meeruitgaven voor personeel in de sociale dienst, die de nieuwe werkwijze vergt.

In Mechelen werd dergelijke berekening nog niet gemaakt maar uit bovenstaande cijfers kan thans reeds worden afgeleid dat hier ook een aanzienlijke besparing werd verwezenlijkt. Wat kan men in de huidige economische conjunctuur nog meer wensen : een uitbreiding van het personeelskader die besparingen voor de Staat oplevert.

II.5. BEVINDINGEN VAN DE STUURGROEP

1. Het eerste besluit dat kon worden getrokken is, dat er in hoofde van de

betrokkene een vaste overtuiging moet aanwezig zijn om anders te gaan werken, zoniet is de ganse aktie tot mislukken gedoemd. Hoe beter de relatie tussen de vaste afgevaardigde en kliënt, hoe opener deze zal worden. Om dit te kunnen bereiken mag de vaste afgevaardigde zich niet houden aan vaste werken maar moet ook buiten die uren ter plaatse gaan. Zonder echte motivatie is dit niet te verwezenlijken.

2. De ondervinding heeft geleerd dat niet moet worden getracht onmiddellijk een einde te stellen aan een bepaald afwijkend gedrag. Het komt er eerst en vooral op aan het gezin te veranderen, de relaties te verbeteren tussen ouders onderling, tussen ouders en kinderen. Op termijn zal alsdan ook het symptoongedrag veranderen.

3. Er werd eveneens bevestigd dat iedereen op zijn specifiek terrein, waarvoor hij zijn opleiding heeft gekregen, moet blijven en zich niet mag mengen in het werk van een ander.

4. Gedurende het ganse proces moet de jeugdrechter schriftelijk op de hoogte worden gehouden van de evolutie. De opmerking werd gemaakt dat dergelijke schriftelijke rapportage voor de vaste afgevaardigde tamelijk lastig kan zijn omdat hij zelf aktief in het proces is betrokken en het moeilijk is hierover objektief verslag uit te brengen. Deze redenering werd nochtans niet gevolgd omdat juist dergelijk verslag een mogelijkheid biedt om zijn eigen handelingen kritisch te evalueren. De schriftelijke verslagen zijn een noodzaak zowel voor de jeugdrechter zelf, de parketmagistraat (die uiteindelijk moet oordelen over het al of niet seponeren der zaak), voor de advocaat en voor de jeugdrechter in hoger beroep.

5. De kommunikatie tussen vaste afgevaardigden en jeugdrechter moet volledig en eerlijk zijn, wat beduidt dat de vaste afgevaardigde geen bezwarende elementen mag verzwijgen om maatregelen van de jeugdrechter te vermijden.

6. Het is absoluut noodzakelijk dat het huidig soepel seponeringsbeleid van de meeste parketten blijft behouden. Wanneer er in een zaak resultaten zijn bereikt zodat er zich geen maatregelen meer opdringen, moet deze zaak op advies van de jeugdrechter door het parket eenvoudig kunnen worden geseponeerd zonder dat het nodig is ze ter zitting te behandelen. Een opnieuw oprakelen kan inderdaad ongelukkige gevolgen hebben.

7. De twee afgevaardigden van Dendermonde waren naar Mechelen gekomen om zo nodig de mentaliteit te wijzigen, methodiek bij te brengen en zekere structuren te bepalen. Dezelfde doorstroming moet thans gebeuren binnen de sociale dienst zelf, reden waarom gedurende de laatste maanden de vergadering van het regelmatig werkend team door de andere vaste afgevaardigden, die vrijwillig zekere dossiers hadden ingebracht, werden bijgewoond. Het dient gezegd dat de mentaliteitswijziging geen enkele moeilijkheid meebracht vermits de vaste afgevaardigden te Mechelen reeds jaren in de geest van het experiment werkten. De doorstroming was dus vooral nuttig voor het bijbrengen van de methodiek en het bepalen der structuren.

II.6. BELEIDSADVIEZEN

Na het experiment te Dendermonde werden er een aantal beleidsadviezen ge-

publiceerd¹¹ die, ook na de doorstroming naar Mechelen toe, blijven gelden zodat het nuttig voorkomt ze te herhalen.

1. *m.b.t. de theoretische onderbouw en basisfilosofie*

Aan te bevelen is de aktie ten gevolge van het jeugdwelzijn in het algemeen en de jeugdbescherming in het bijzonder te onderbouwen met een sterk geloof in een interaktionistisch perspectief op menselijk gedrag. Dit brengt mee dat o.m. afwijkend gedrag verwijst naar en symptoom is van interrelationele moeilijkheden en niet een hoedanigheid is van individuen.

2. *m.b.t. de methode*

Gebaseerd op voormelde visie lijkt het aangewezen de methode van en het eklektisch toepassen der technieken uit de gezinsbehandeling voorlopig te volgen en eventueel langzaam uit te breiden naar andere sociale subsystemen zoals buurt, school e.d.

3. *m.b.t. de plaatsing*

a. Het is zeker te adviseren verder door te zetten op het principe dat het behoud van de minderjarige in zijn milieu ten allen tijde moet worden nastreefd.

b. Plaatsingsgevaar dient begrepen te worden vanuit voorafgaand referentiekader én plaatsing is maar voorlopig verantwoord als :

– volgens voormelde principes werd gewerkt en desondanks een behoud in open milieu onmogelijk blijkt;

– ze initieel gericht is op een heropname in het milieu en dus tijdens de plaatsing in samenwerking met de instelling voortgewerkt wordt op basis van dezelfde principes.

c. Bij een aldus omschreven plaatsing wordt geadviseerd over te gaan tot het opstellen van een konkreet behandelingsplan waarin, indien mogelijk, de duur van de plaatsing wordt uitgesproken.

4. *m.b.t. de maatregelen*

a. de genoemde visie maakt in haar daarop gebaseerde aanpak een onderscheid tussen maatregelen t.a.v. de ouders en maatregelen t.o.v. minderjarigen overbodig.

b. i.v.m. het bovenstaande wordt gesuggereerd het dubieuze gebruik van de term opvoedende maatregel achterwege te laten. Meestal ervaren de jongeren vnl. de plaatsing toch als een straf. De geadviseerde wijze van interventie laat duidelijke rolverklaring toe.

5. *m.b.t. het cliënteel*

a. de bovengenoemde visie en werkwijze legt, buiten duidelijk gediagnosticeerde ernstige afwijkingen van cerebraal-organische oorsprong, geen “a-prioribeperkingen” op t.a.v. de kenmerken van het cliënteel (b.v. gezinnen uit sociaal-economisch lagere klassen).

b. evaluatie van de veranderingen bij het cliënteel dienen zich niet louter te richten op het achterwege blijven van het symptoomgedrag bij de symptoomdrager maar op wijzigingen in de relatiestruktuur en kommunikatielij-

---

11. E. Verhellen en R. Dijlemans, Een experiment van preventieve sociale actie en opvoedingsbijstand.

zen in het gezin en met de sociale subsystemen daarbuiten (cfr. hierboven II-5.2). Zoniet bestaat het gevaar dat zoals bij vroegere werkmethoden opnieuw een aanpassingsmodel gevolgd wordt.

6. *m.b.t. het personeel*

a. selectie van nieuwe personeelsleden en training van reeds aangeworvenen zou moeten geschieden op basis van genoemde visie.

b. regelmatige recyclage lijkt een onmisbaar onderdeel bij het volhouden van deze visie en haar werkmethoden daar zij essentieel steunt op een procesmatig verloop.

c. aangezien uit de toepassing van deze werkmethode blijkt dat zij arbeidsintensief is, voornamelijk in haar kwaliteitsverdiepingselementen, dringt kwantiteitsvermindering van het werk zich op. Uitbreiding van het personeelskader met verminderde case-load kan aan deze wezenstrek van de methode tegemoet komen.

7. *m.b.t. structureel-organisatorische aspecten*

a. verwijzend naar het procesmatig karakter van de methode wordt geadviseerd om per gerechtelijk arrondissement een vast team te installeren waarin onderlinge begeleiding en intense begeleiding door een supervisor mogelijk is, op basis van het in het experiment gehanteerde regelmatig werkend team-model. Aan de noodzakelijkheid van meerdere tussentijdse evaluaties van het eigen handelen en van het cliënteel zou aldus tegemoet gekomen worden.

b. aan te bevelen is regelmatige bijeenkomsten te beleggen op basis van het stuurgroepmodel. Het plaatselijk seponeringsbeleid, de ambtelijke berisping en de herziening zouden via onderlinge bespreking aldus kunnen uitgebreid worden, wat als zeer wenselijk wordt geacht.

c. de navorsingen uit te voeren door de vaste afgevaardigde dienen zich dringend meer te richten naar bewuste beïnvloedende (hulpverlenende) actie i.p.v. het objektiverend inwinnen van inlichtingen. Dit laatste zou zich kunnen steunen op meer secundaire bronnen zoals b.v. politieverslagen.

d. inspanningen dienen geleverd te worden om deze bronnen (b.v. politie-inlichtingsbladen) te verruimen naar voornoemde visie.

e. geadviseerd wordt tenslotte dat vanuit de jeugdbeschermingsdiensten (centraal en extern) meegewerkt wordt aan de uitbreiding van visie en werkmethode naar andere vormings- en hulpverleningsinstanties.

De experimenten in het Vlaamse land zijn thans beëindigd en hebben al degenen die medewerkten overtuigd van de reële mogelijkheid een groot aantal plaatsingen te vermijden door een intense gezinsgerichte begeleiding. Wordt thans de verdere doorstroming om budgettaire redenen opgegeven? Dit zou spijtig zijn, niet zozeer voor hen die zich hebben ingespannen, maar wel voor de minderjarigen aan wie hierdoor een kans zou worden ontnomen.